

HET NATUURPARK VAN DE 'DRIE EIGEN'

EEN SCHOOLVOORBEELD VAN SAMENWERKING OVER DE GRENSEN

Hettie Meertens, Stichting Ark, Gausweg 10a 52538 Wehr (D)

Johan Van Den Bosch, Regionaal Landschap Kempen en Maasland vzw,
Winterslagstraat 87 3600 Genk (B)

Waar de Maas als grensrivier ten einde loopt - Vlaanderen verlaat en Nederland binnen gaat - ontluikt een natuurpark van formaat. We bevinden ons hier op de westoever van de Maas, nabij Kessenich, Neeritter en Thorn. Tegen een achtergrond van baggermolens die nog niet uitgeraasd zijn, groeien drie bekende natuurgebieden, te weten Koningsteen, Kollegreend en Vijverbroek, aaneen tot een begrazingscomplex van meer dan 100 hectare. Het natuurontwikkelingsproject is een schoolvoorbeeld van samenwerking over de grens.

plateau. Bijzonder voor de oude Maasmeander is de aanwezigheid van veen. Dit wordt vooral door kwelwater gevoed. De waterafvoer in het Vijverbroek vindt plaats via de Raambeek. Deze mondt via de Witbeek uit in de Itterbeek (= Thornerbeek).

Elzenbroekbos, wilgenstruwelen, akkers en weilanden vormen in het Vijverbroek een waardevol geheel. Het elzenbroekbos (figuur 1) met zijn drijftillen is zelfs het grootste en meest waardevolle van heel Vlaanderen. De (voormalige) landbouwgronden bevinden zich op de hoger en droger gelegen delen van het Vijverbroek. Ze zijn pas ontgonnen in de 19-de en begin 20-ste eeuw. De bodem bestaat hier uit kleiige leemgronden en zand-leemgronden. Deze rusten op een 16-25 meter dik grindpakket.

Ooit behoorde het Vijverbroek tot de gemeenschappelijk gronden van de zogenaamde 'Drie Eigen', d.w.z. de heerlijkheid Kessenich, het Luikse vrijdorp Neeritter en het vorstendom Thorn. De gronden waren destijds van belang voor de winning van turf,

DEELGEBIEDEN

VIJVERBROEK (B)

Het Vijverbroek is een verlaten en grotendeels verlande Maasmeander, die hoefijzervormig wordt omsloten door een vrijwel gave steilrand. De steilrand vormt de overgang van de alluviale vlakte naar het Kempens

FIGUUR 1
Elzenbroekbos in het
Vijverbroek (foto: Karel
Peeters).

hout en strooisel. Vrij recent dreigde het Vijverbroek ten prooi te vallen aan de grindwinning, maar daartegen is het nu voorgoed beschermd. Voorts heeft het gebied in de afgelopen decennia te maken gehad met de effecten van verdroging, vermessing en grootschalige populierenaanplant, alsook de aanwezigheid van vuilstorten en een pekelleiding. Desondanks herbergt het Vijverbroek nog steeds een niet mis te verstane flora en fauna (tabel

FIGUUR 2
Een mozaïek van grasland en struweel in
Koningssteen; voorjaar 2000 (foto Bart Peters).

I en II) en is het gebied van een ongeken-
de schoonheid (PARREN, 1994; RUTTEN, 1987,
1995). Sinds 1999 graast op een deel van het
Vijverbroek een kudde Galloway-runderen
en Konik-paarden. Het terrein wordt be-
heerd door Natuurreservaten vzw.

KONINGSSTEEN (NL/B)

In tegenstelling tot het Vijverbroek is het na-
tuurgebied Koningssteen geheel op de schop
gegaan voor de grindwinning. Oorspronke-
lijk was Koningssteen een (schier-)eiland in
de breed meanderende Maas. Het ontstond
in de tweede helft van de 18-de eeuw, tijdens
een van de grote laterale verleggingen van
deze snel stromende grind-rivier.

In de jaren '50 werd vanuit België op en nabij
Koningssteen een flink pakket grind afgegra-
ven. De plassen die toen ontstonden, werden
gedeeltelijk opgevuld met klei. Dit vormde de
uitgangssituatie van het huidige natuuront-
wikkelingsgebied Koningssteen. In de jaren
'80 werd de grindwinning rond Koningssteen
vanuit Nederland voortgezet. Na voltooiing
hiervan werd een deel van het grindgat op-
gevuld met mijnsteen en afgedekt met klei.
Daarmee kreeg Koningssteen zijn definitieve
vorm: een schiereiland op de grens van
België en Nederland, ingeklemd tussen de
grindplassen van Kessenich en Thorn
(KURSTJENS & OVERMARS, 1993).

In 1989 werd het gebied, na enkele jaren in

agrarisch gebruik te zijn geweest, in beheer
genomen als natuurgebied. Konik-paarden
en Galloway-runderen deden hun intrede,
waarmee het gebied extensief en jaarrond
werd begraasd. De graslanden ontwikkelden
zich sindsdien tot een rijk mozaïek van bloe-
menweides, dichte struwelen en ooibosfrag-
menten (figuur 2). De rijkdom aan insecten,
zoogdieren en vogels nam enorm toe (tabel I
en II). Koningssteen groeide in korte tijd uit
tot hét voorbeeldgebied voor natuurontwik-
keling langs de Grensmaas. (HELMER & HAN-
NEN, 1993; JANSSEN & JANSSEN, 1993; KURST-
JENS, 1993; SCHEPERS, 1993; VAN DER COELEN,
1993; VERBEEK, 1993; STICHTING ARK, 1996).
Het terrein wordt nu beheerd door de vere-
niging Natuurmonumenten.

KOLLEGREEND (B)

Net als het naburige Koningssteen was Kol-
legreend ooit een grindeiland in de Maas.
Grindwinning en herinrichting aan het eind
van de jaren '70 bepaalden ook voor Kolle-
greend de uiteindelijke situering en vorm:
een schiereiland ingeklemd tussen twee im-
mense grindplassen. Daarop kwamen weldra
moerasbos en agrarische graslanden tot ont-
wikkeling.

In 1996 is Kollegreend in beheer genomen als
natuurgebied. Het wordt sindsdien extensief
en jaarrond begraasd door Koniks en Gallo-
ways. Daardoor ontstond er nieuwe openheid
in de verwaarloosde en verruigde graslanden;
het wilgenstruweel kreeg hier en daar een
kans. Open plekken in het fraai ontwikkelde
moerasbos werden door de begrazing open
gehouden en behielden hun bloemenrijke ve-

KALENDER

Juni 1990

OFFICIËLE OPENING KONINGSSTEEN

Eerste natuurontwikkelingsgebied langs de
Grensmaas een feit (40 ha).

Maart 1993

BESCHERMING VIJVERBROEK

Minister Sauwens (B) ondertekent wettelijke
bescherming Vijverbroek (140 ha). Grindwinning
definitief van de baan.

Mei 1996

OFFICIËLE OPENING KOLLEGREEND

Derde voorbeeldgebied voor natuurontwikkeling
langs de Grensmaas, na Koningssteen en Hocht-
er Bampd (1992), gerealiseerd (30 ha).

Mei 1996

ONDERTEKENING PROTOCOL

Negen natuurorganisaties uit Vlaanderen en
Nederland ondertekenen samenwerkingprotocol
om 3500 ha nieuwe natuur langs Grensmaas en
Maasplassen te realiseren.

November 1998

BEGIN INTERREG-PROJECT

Gemeentebesturen Thorn, Hunsel en Kinrooi,
Natuurreservaten vzw en Regionaal Landschap
Kempen en Maasland vzw staan voor integrale
aanpak t.b.v. landschaps-ecologische en toeristisch-
recreatieve ontwikkeling grensgebied.

Mei 1999

BEGRAZING VIJVERBROEK

Natuurlijke begrazing op 30 ha van het Vijverbroek;
belangrijke stap voor verbinding van deze oude
Maasmeander met Koningssteen en Kollegreend.

Maart 2000

BEGRAZING KLEIZONE

Uitbreiding begrazingseenheid Koningssteen met
de Kleizone (B). Vijverbroek en Kollegreend
slechts op steenworp afstand, doch verbindende
schakels ontbreken nog.

ONTBREKENDE SCHAKELS

Verwerving van percelen tussen Kleizone en
Vijverbroek: corridor mogelijk hetzij over Belgisch,
hetzij over Nederlands grondgebied.

Dec. 2001

VERBINDING GEREALISEERD?

Natuurpark van de 'Drie Eigen' als aaneengesloten
begrazingseenheid op de grens van België en
Nederland.

2005

EINDE GRINDWINNING

Baggermolens op Vlaams grondgebied stoppen
volgens decreet.

VERBINDING VERDER UITGEBOUWD?

Smalle corridor tussen Vijverbroek en Kleizone
uitgegroeid tot robuuste verbinding.

TABEL I

Flora: Rode Lijst-soorten (*), beschermde soorten (^) en stroomdal-soorten (#). Bron: Rutten 1987, 1996; Stichting ark 1990, 1996 en 1998.

soort	Vijverbroek '85-95	Koningssteen '90-94	Kollegreend '95-97	
<i>Agrimonia eupatoria</i> * #	+	+	+	Gewone agrimonie
<i>Campanula rotundifolia</i> ^	+	+	+	Grasklokje
<i>Crepis biennis</i> #	+	+	+	Groot streepzaad
<i>Cuscuta europaea</i> * #	+	+	+	Groot warkruid
<i>Odontites vernus</i> *	+	+	+	Rode ogentroost
<i>Ornithogalum umbellatum</i> ^	+	+	+	Gewone vogelmelk
<i>Pimpinella major</i> #	+	+	+	Grote bevernel
<i>Allium ursinum</i> ^	+	-	-	Daslook
<i>Anthyllis vulneraria</i> *	+	-	-	Wondklaver
<i>Butomus umbellatus</i> ^	+	-	-	Zwanenbloem
<i>Carex dioica</i> *	+?	-	-	Tweehuizige zegge
<i>Cirsium oleraceum</i> *	+	-	-	Moedistel
<i>Crataegus laevigata</i> *	+	-	-	Tweestijlige meidoorn
<i>Hypericum elodes</i> *	+	-	-	Moerashertshooi
<i>Juncus pygmaeus</i> *	+?	-	-	Dwergrus
<i>Lathyrus tuberosus</i> ^	+	-	-	Aardaker
<i>Leontodon hispidus</i> #	+	-	-	Ruige leeuwentang
<i>Luronium natans</i> *	+?	-	-	Drijvende waterweegbree
<i>Lycopodium inundatum</i> *	+?	-	-	Moeraswolfsklauw
<i>Medicago minima</i> *	+	-	-	Kleine rupsklaver
<i>Menyanthes trifoliata</i> ^	+	-	-	Waterdrieblad
<i>Misopates orontium</i> *	+	-	-	Akkerleeuwebek
<i>Polygala vulgaris</i> *	+	-	-	Gewone vleugeltjesbloem
<i>Ranunculus arvensis</i> *	+	-	-	Akkerboterbloem
<i>Scirpus fluitans</i> *	+?	-	-	Vlottende bies
<i>Scirpus triquetus</i> *	+	-	-	Driekantige bies
<i>Silene noctiflora</i> *	+	-	-	Nachtkoekoeksbloem
<i>Veronica longifolia</i> *	+	-	-	Lange ereprijs
<i>Inula britannica</i> * #	+	-	+	Engelse alant
<i>Primula veris</i> * #	+	-	+	Echte sleutelbloem
<i>Verbena officinalis</i> * #	+	-	+	Ijzerhard
<i>Campanula rapunculus</i> * #	+	+	-	Rapunzelklokje
<i>Centaureum erythraea</i> *	+	+	-	Echt duizendguldenkruid
<i>Rorippa nasturtium aquaticum</i> *	+	+	-	Witte waterkers
<i>Aphanes arvensis</i> * #	-	+	-	Grote leeuwklauw
<i>Arum maculatum</i> #	-	+	-	Gevlekte aronskelk
<i>Digitalis purpurea</i> *	-	+	-	Gewoon vingerhoedskruid
<i>Dipsacus fullonum</i> ^	-	+	-	Grote kaardebol
<i>Lathyrus nissolia</i> * #	-	+	-	Graslathyrus
<i>Malva alcea</i> * #	-	+	-	Vijfdelig kaasjeskruid
<i>Parietaria officinalis</i> *	-	+	-	Groot glaskruid
<i>Rhinantes minor</i> *	-	+	-	Kleine ratelaar
<i>Vulpia bromoides</i> *	-	+	-	Eekhoorngras
<i>Bidens frondosa</i> #	-	+	+	Zwart tandzaad
<i>Centaureum pulchellum</i> *	-	+	+	Fraai duizendguldenkruid
<i>Clematis vitalba</i> #	-	+	+	Bosrank
<i>Cruciata laevipes</i> #	-	+	+	Kruisbladwalstro
<i>Euphorbia esula</i> #	-	+	+	Heksenmelk
<i>Knautia arvensis</i> #	-	+	+	Beemdkroon
<i>Limosella aquatica</i> #	-	+	+	Slijkgroen
<i>Origanum vulgare</i> * #	-	+	+	Wilde marjolein
<i>Picris hieracioides</i> #	-	+	+	Echt bitterkruid
<i>Sanguisorba minor</i> * #	-	+	+	Kleine pimpernel
<i>Saponaria officinalis</i> #	-	+	+	Zeepkruid
<i>Scrophularia auriculata</i> #	-	+	+	Geoord helmkruid
<i>Geranium rotundifolium</i> *	-	-	+	Ronde ooievaarsbek
<i>Medicago falcata</i> #	-	-	+	Sikkelklaver
<i>Saxifraga granulata</i> *	-	-	+	Knolsteenbreek
<i>Xanthium orientale</i> #	-	-	+	Oeverstekelnoot
Aantal Rode lijstsoorten	25	16	11	
Bijz. soorten, uniek voor deelgebied	21	9	4	
Totaal aantal soorten	376	330	237	

KLEIZONE (B)

De Kleizone ligt in het midden van de driepoot Kollegreend, Koningssteen en Vijverbroek. Het is een bobbelig, kaal en verstoord gebied, in eigendom van TV Rekin (ontgrinder), die er zijn werkzaamheden onlangs heeft afgerond. Op dit perceel zaten de natuur-beherende instanties in de grensstreek al jarenlang te wachten. Het vormt in feite de ontbrekende schakel tussen Koningssteen, Kollegreend en Vijverbroek. Dit voorjaar is de Kleizone ingericht voor begrazing. Door het openzetten van een simpel hek kunnen de grote grazers van Koningssteen hun territorium nu uitbreiden met 15 ha nieuw land (en 30 ha water) van de Kleizone. Voor de grazers van Kollegreend en Vijverbroek bestaat evenwel nog een barrière, in de vorm van resp. een dam en enkele nog te verwerken percelen.

Ofschoon de fase van herstructurering (herinrichting) nog moet gaan beginnen, wordt de Kleizone toch al als natuurgebied beheerd. Vermoedelijk zal de herstructurering in 2001 worden gerealiseerd; een plan van aanpak is in voorbereiding. Het ligt in de bedoeling dat de Kleizone uiteindelijk in eigendom en beheer komt van een Belgische natuurorganisatie. Op dit moment wordt het gebied gepacht en beheerd door Stichting Ark.

EENHEID

LANDSCHAPSECOLOGISCHE EENHEID

Met de aaneenschakeling van de Kleizone aan Koningssteen is de eerste stap gezet in de richting van het grensoverschrijdend natuurpark van de 'Drie Eigen': een natuurpark met straks een aaneengesloten begrazingsgebied van meer dan 100 ha (exclusief water), het grootste van de noordelijke Grensmaas.

Het natuurpark staat niet op zichzelf. Natuurgebieden in de omgeving zijn o.a. Houbenhof (B), Steenberg (B), Meggelveld (NL), Koeweide (NL) en De Brandt (NL) (figuren 3 en 4). Ook het Stramproyerbroek ligt niet ver weg. De samenhang met de vallei van de IJterbeek en de Witbeek kan eveneens vermeld worden, al is het natuurlijke karakter en de loop van deze beken verstoord door grindwinning en cultuur-technische maatregelen.

getatie (STICHTING ARK, 1998). Het huidige geheel van bos, struweel, ruigten, grasland en water geeft Kollegreend niet alleen een prach-

tig uiterlijk maar ook een rijke flora en fauna (tabel I en II). Het terrein wordt beheerd door Stichting Limburgs Landschap vzw.

FIGUUR 3
Luchtfoto van het
projectgebied (Orthofo-
toplan 1991).

BEGRAZINGSEENHEID

Voor de totstandkoming van een grote begrazingseenheid zijn behalve grondaankopen (of grondruil) ook diverse inrichtingsmaatregelen noodzakelijk. Zo zijn er op de weg van Kessenich naar Thorn wildroosters gepland voor een oversteekplaats tussen de Kleizone en het Vijverbroek. De oorspronkelijke verbinding tussen Koningssteen en Kollegreend, die door de grindwinning was verbroken, kan worden hersteld door plaatsing van een brug - voor grazers en publiek - over

de invaart van de Maas naar de grindplas. De directe verbinding van de Kleizone naar Kollegreend - een bestaande dam tussen twee grindgaten - kan in de toekomst wellicht als looproute voor de grote grazers fungeren; hiertoe is het wel noodzakelijk om de oever langs de dam te herprofilen (verondiepen) en is het wenselijk dat de dam vrijkomt van autoverkeer.

De aaneenkoppeling van de afzonderlijke begrazingseenheden heeft voor de kuddes grote consequenties. Niet alleen kunnen ze grotere afstanden afleggen, maar ook zullen

ze worden geconfronteerd met soortgenoten uit een vreemde kudde. Bij de samenstelling van de huidige dealkuddes wordt daar nu reeds rekening mee gehouden, in die zin dat de dieren zowel wat betreft hun genetische achtergrond alsook wat betreft de te verwachten sociale interacties bij elkaar passen.

Ook voor de samenwerking tussen de natuurorganisaties heeft de aaneenkoppeling gevolgen, want de kuddes komen bij elkaar over de vloer en kunnen zich gaan hergroeperen: welk dier is dan nog van wie?

TABEL II

Avifauna: bijzondere broedvogels (volgens Sovon 1996). Bron: Rutten 1996, Schepers 1993, Stichting ark 1990, Stichting Ark 1996. **W** = water en moerasvogels, **B** = bosvogels, **S** = vogels van struweel en bosrand, **G** = vogels van graslanden, **A** = vogels van artificiële/culturele milieus

soort	groep	Vijverbroek '87-96	Koningssteen '90-98	Kollegreend '91-97
Slobeend	w	+	+	+
Wintertaling	w	+	+	+
Grauwe gans	w	+	+	+
Sperwer	b	+	+	+
Kramsvogel	b	+	+	+
Wielewaal	b	+	+	+
Ransuil	b	+	+	+
Zomertortel	b	+	+	+
Nachtegaal	s	+	+	+
Grasmus	s	+	+	+
Buidelmees	s	+	+	+
Groenling	s	+	+	+
Patrijs	g	+	+	+
Zomertaling	w	+	+	-
Kleine bonte specht	b	+	+	-
Buizerd	b	+	+	-
Torenvalk	b	+	+	-
Grote lijster	b	+	+	-
Sprinkhaanzanger	s	+	+	-
Braamsluiper	s	+	+	-
Kievit	g	+	+	-
Blauwborst	w	+	-	-
Waterral	w	+	-	-
Wespendief	b	+	-	-
Havik	b	+	-	-
Boomvalk	b	+	-	-
Bosuil	b	+	-	-
Turkse tortel	b	+	-	-
Zwarte specht	b	+	-	-
Fluiter	b	+	-	-
Putter	s	+	-	-
Geelgors	s	+	-	-
Roodborsttapuit	g	+	-	-
Steenuil	a	+	-	-
Boerenwaluw	a	+	-	-
Zwarte roodstaart	a	+	-	-
Ijsvogel	w	+	-	+
Fuut	w	-	+	+
Knobbelzwaan	w	-	+	+
Bergeend	w	-	+	+
Krakeend	w	-	+	+
Kuifeend	w	-	+	+
Kneu	s	-	+	+
Scholkster	g	-	+	+
Veldleeuwrik	g	-	+	+
Graspieper	g	-	+	+
Kleine pieper	p	-	+	+
Visdief	w	-	+	-
Gele kwikstaart	g	-	+	-
Kwak	w	-	-	+?
Kwartelkoning	g	-	-	+
Aantal bijz. soorten		37	36	29
Bijz. soorten, uniek voor deelgebied		15	2	2

te ontsluiten, en geeft daarbij voorlichting en natuureducatie op een manier die door bezoekers niet als opdringerig ervaren mag worden.

Voor de inrichting, ontsluiting, voorlichting en promotie van het nieuwe natuurpark ontwikkelt het RLKM op verzoek van de betrokken gemeenten een uniforme stijl. Folders, borden, kijkhut, knuppelpaadjes etc. krijgen een herkenbare identiteit.

Het toeristisch-recreatieve plan van Kessenich, Thorn en Neeritter strekt zich overigens verder uit dan alleen het natuurpark. Ook een cultuurwandeling in Thorn, een bezoek aan het waardevolle cultuurlandschap eromheen en aan de vallei van de Itterbeek tussen Neeritter en Ittervoort horen bij het aanbod.

Een uitgangspunt bij de recreatieve ontsluiting van het natuurpark is zonering. De grote bezoekersstroom vanuit Thorn zal worden gebundeld en gestuurd via een zogenaamde 'mainstreet'. Deze route zal volgens het huidige plan door de centraal gelegen Kleizone lopen. Met een ideale wandel-duur, enige voorzieningen onderweg (bebording, kijkhut, knuppelbruggetje etc.) en met voldoende horeca in de beide plaatsjes Kessenich en Thorn kan een groot deel van het publiek volledig aan zijn trekken komen. Voor de echte liefhebbers van ruigheid, rust en wildernis zijn wandelingen mogelijk naar Kollegreend, Koningssteen en Vijverbroek. Afgezien van bijvoorbeeld een bruggetje tussen Koningssteen en Kollegreend, wordt in deze 'uithoeken' de inrichting zo veel mogelijk overgelaten aan de natuur zelf.

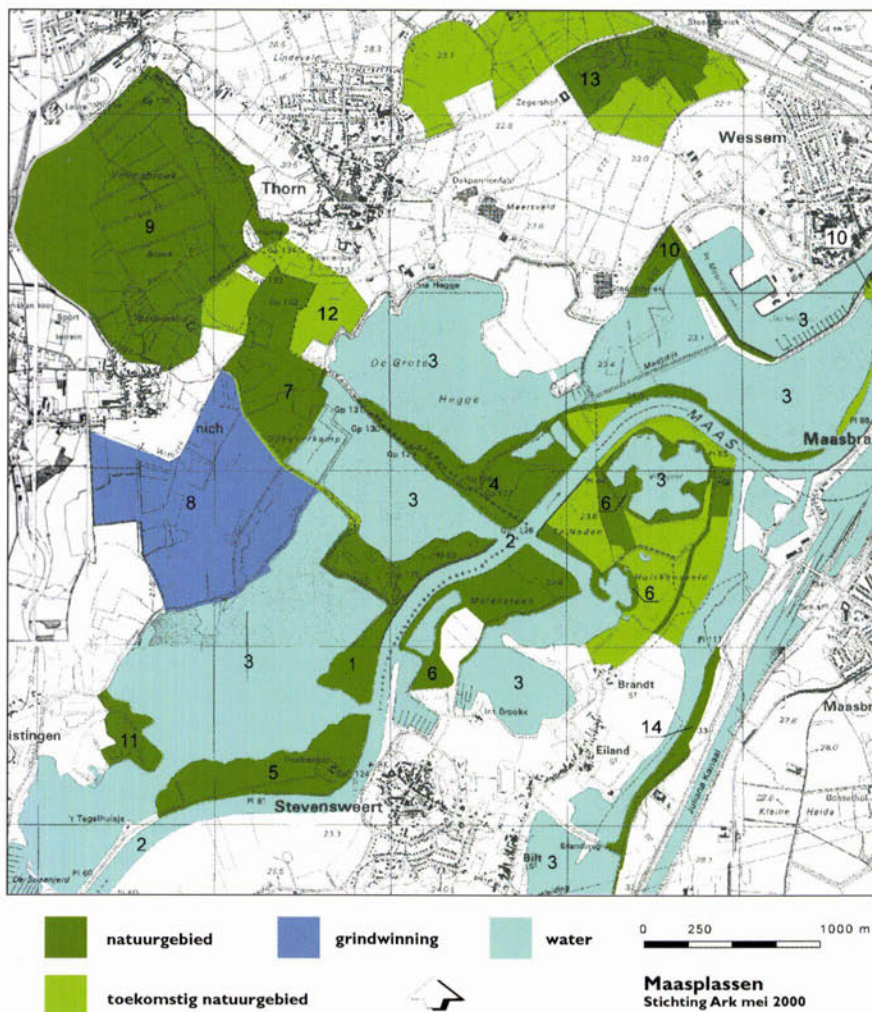
TOEKOMSTVISIE

Stel je voor: Een zonnige voorjaarsdag. Na een aangenaam verblijf in het witte stadje trek je aan het eind van de dag nog heel even naar Koningssteen. Je loopt Thorn uit, in de richting van Kessenich. Het is een stille weg, waar alleen wat fietsers je tegemoet komen. In de verte steekt een groep Galloways de weg over. Ze hebben gekuierd in het schaduwrijke bos van het Vijverbroek. Nu zoeken de runderen de Kleizone op, waarschijnlijk om te drinken. Dat ze met hun dagelijkse trip heel wat zaden verspreiden zijn ze zich niet bewust, maar jij ziet het helemaal voor je. Eenmaal het wildrooster gepasseerd, volg je de route van de Galloways. Ze zijn amper meer te zien door de massale wilgenopslag langs de

TOERISTISCH-RECREATIEVE EENHEID

Het gebied in de driehoek Kessenich-Thorn-Neeritter is niet alleen landschappelijk en ecologisch als eenheid te beschouwen, maar ook in cultuur-historische zin. Ten behoeve van de toeristisch-recreatieve ontwikkeling van de streek kiezen de gemeenten Kinrooi,

Thorn en Hunsel dan ook voor een integrale aanpak. Bij die aanpak speelt de Belgische organisatie Regionaal Landschap Kempen en Maasland vzw (RLKM) een coördinerende rol. De organisatie heeft expertise in huis op het gebied van natuurgericht toerisme. Ze onderzoekt en creëert mogelijkheden om natuurgebieden voor wandelaars en fietsers

FIGUUR 4
Overzichtskaartje.

oever. Wel zie je de wissel, waarin de pootafdrukken duidelijk herkenbaar zijn. Tussen de grote runderhoeven onderscheid je ook kleine hoefjes. Van de kalfjes. Nee, verhip het zijn reeën-sporen! Vanuit het Vijverbroek hebben ze via de Kleizone eindelijk de weg gevonden naar Koningssteen. Even later kom je bij de plas. Het water is stil en weerspiegelt zacht rood avondlicht. Heerlijk rustig voor je netvlies. Je trommelvliezen daarentegen worden minder rust gegund. Niet erg.

Vooral het geluid van de Nachtegalen dringt diep bij je binnen. Ongemerkt is al een uur voorbij gegleden. Het ruikt hier ook zo lekker naar Munt. Allens wordt het donkerder en Koningssteen bereik je vandaag niet meer. Morgen ga je vroeger op pad. Er schijnen dit jaar voor het eerst Roodborsttapuiten te broeden op Koningssteen. De Kwak is weer gesignaleerd op Kollegreend, iemand heeft weer Ottersporen gezien en er schijnen vijf Buidelmezen rond te hangen. Ook de Sperwer broedt weer op Kollegreend. Maar de Wespendifie die er regelmatig fouragerend wordt gezien, is afkomstig uit het Vijverbroek. Zou de Boomvalk daar ook weer broeden? En hoe is het met de Bonte dikkopjes van het Vijverbroek gesteld? Vorig jaar waren er al verschillende op Koningssteen waargenomen. Het schijnt trouwens dat een hoog-drachtige merrie van de Konik-groep die de laatste dagen veel in het Vijverbroek

graast, op springen staat. Het belooft kortom een mooie tocht te worden morgen....

SUMMARY

CROSSING THE BORDERS

A large-scale (180 ha) habitat creation project is being implemented along the river Meuse near Thorn, where the river forms the border between the Netherlands and Belgium. This has been made possible by linking the Vijverbroek, Kollegreend and Koningssteen nature reserves. Since these reserves cross municipal as well as national borders, the project requires collaboration between municipal authorities, nature conservation societies and local tourist boards. Because of its great variety of abiotic and biotic factors like soil types, water tables, water bodies, rivers, grazing, etc., this area is expected to develop into the richest nature reserve of the northern 'Grensmaas' valley.

DANKWOORD

Met dank aan Frans Parren en Paul Princen voor hun suggesties bij de tekst, en aan Frans Schepers voor het beschikbaar stellen van ongepubliceerde broedvogelgegevens van Koningssteen.

LITERATUUR

- HELMER, W. & J. HANNEN 1993. De ontwikkeling van flora en fauna. *Natuurhistorisch Maandblad*, themanummer Koningssteen. Jaargang 82, nummer 10.
- KURSTJENS, G. & W. OVERMARS 1993. Geschiedenis en gebiedsbeschrijving. *Natuurhistorisch Maandblad*, themanummer Koningssteen. Jaargang 82, nummer 10.
- PARREN, F. 1994. Het Vijverbroek. Een te herwaarderend erfgoed van de Drie Eigen. In: *Opera Omnia II*. Een verzameling historische en heemkundige opstellen. Geschied- en Heemkundige kring "Het Land van Thorn". Onder redactie van Coolen, J. & J. Forschelen. Thorn 1994.
- RUTTEN, J. 1987. Het Vijverbroek. Een oecologisch verslag over 1986. 'Grijs circuit'.
- RUTTEN, J. 1996. Beheersplan Vijverbroek. Rapport van Natuurreservaten vzw.
- SCHEPERS, F. 1993. De broedvogels van Koningssteen in 1991 en 1992. *Natuurhistorisch Maandblad*, themanummer Koningssteen. Jaargang 82, nummer 10.
- SOVON, 1996. Broedvogels inventariseren in proefvelden. Handleiding broedvogel monitoring.
- STICHTING ARK, 1990. Jaarverslag Koningssteen 1990.
- STICHTING ARK, 1996. Jaarverslag Koningssteen 1993-1994.
- STICHTING ARK, 1998. Jaarverslag Kollegreend 1995-1997.